

NUSIKALTIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ (PROJEKTŲ) VEIKSMINGUMO UŽTIKRINIMO PROBLEMOS LIETUVOJE (2009)

Tyrėjų grupė: Svetlana Justickaja, Simonas Nikartas

Praėjusio amžiaus pabaigoje atlikti nusikaltimų prevencijos veiksmingumo tyrimai pakeitė požiūrį į prevencijos projektų ir priemonių veiksmingumą. Esminis skirtumas tarp požiūrių atsispindi atsakant į klausimą, ar galima iš anksto tikėtis vienos ar kitos prevencijos priemonės veiksmingumo. Ankstesniame nusikaltimų prevencijos etape vyravo vadinamoji prevencinių priemonių veiksmingumo prezumpcija. Buvo tikima, kad „viskas veikia“, kad bet kokios pastangos užkirsti kelią nusikaltimams duoda tam tikrą rezultatą. Dabartiniu metu įsigali priešinga – skeptiška – įrodymais pagrįsta nusikaltimų prevencija (angl. evidence-based), kai lėšos ir pastangos skiriamos tik toms prevencijos programoms ir priemonėms, kurių veiksmingumas kruopščiai ir visapusiškai įrodytas dabartinio prevencijos mokslo metodais. Ganėtinais skirtingais tempais ir būdais šalis pereina prie naujos, įrodymais pagrįstos (angl. evidence-based) nusikaltimų prevencijos politikos.

Šiame darbe buvo siekiama atsakyti į klausimą, kaip Lietuvai sekasi peržengti šį slenkstį, su kokiomis problemomis susiduriama, kokios yra prevencijos projektų rengėjų nuostatos prevencinių priemonių veiksmingumo užtikrinimo klausimais.

Siekiant šių tikslų buvo atlikta: norminių aktų, reglamentuojančių nusikaltimų prevencijos projektų finansavimo tvarką, analizė; Lietuvosje parengtų lokaliųjų nusikaltimų prevencijos projektų turinio analizė pagal specialiai parengtą klausimyną bei anketinė asmenų, rengiančių ir įgyvendinančių nusikaltimų prevencijos projektus, apklausa.

Vertinant norminių prevencinės veiklos reglamentavimą buvo analizuojama pagal kokius kriterijus dažniausiai vertinami nusikaltimų prevencijos projektai, kiek svarbūs tarp jų reikalavimai, susiję su projekto veiksmingumo užtikrinimu, jų rezultatų vertinimu. Viso išanalizuota 16-a paskelbtų nusikaltimų prevencijos projektų finansavimo konkurso nuostatų (per 2003–2009 m. laikotarpį).

Nusikaltimų prevencijos projektų analizė leido iširti kaip nusikaltimų prevencijos veiksmingumo principai realizuojami praktikoje, ar rengiant ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos projektus atsižvelgiama į juos, koks yra realus atotrūkis tarp teikiamų dabartinio prevencijos mokslo veiksmingumo užtikrinimo galimybių ir nusikaltimų prevencijos programų (projektų) metodinio lygio Lietuvoje. Analizei pasirinkti nusikaltimų prevencijos projektai, kurie buvo pateikti nacionaliniam Nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos projektų konkursui, kuris kasmet skelbiamas Vidaus reikalų ministro įsakymu. Viso išanalizuoti 132 projektai (pateikti 2006–2009 m.).

Svarbus tyrimo segmentas buvo subjektyvių nuostatų tyrimas, t.y., į ką orientuoti nusikaltimų prevencijos projektų rengėjai; kiek subjektyvios jų pažiūros apie nusikaltimų prevencijos priemonių veiksmingumo užtikrinimą atitinka dabartinę prevencijos mokslą; ar asmenims, rengiantiems ir įgyvendinantiems prevencijos projektus, žinomi ir artimi dabartiniai veiksmingumo kontrolės reikalavimai; kokius prevencijos veiksmingumo užtikrinimo būdus jie taiko savo praktikoje? Šiems klausimams iširti 2009 m. liepos–rugsėjo mėnesiais buvo atlikta prevencijos projektų rengėjų apklausa, organizuota elektroniniu būdu pagal standartizuotą klausimyną. Iš viso apklausti 79 respondentai. Apklaustųjų grupę sudarė keturi pagrindinių nusikaltimų prevencijoje dalyvaujančių įstaigų atstovai: 1) mokyklų ir kitų ugdymo ar globos įstaigų darbuotojai (mokytojai, socialiniai pedagogai, socialiniai darbuotojai); 2) policijos prevencijos padalinių darbuotojai; 3) valstybės ir vietos savivaldos institucijų darbuotojai ir 4) visuomeninių organizacijų atstovai. Buvo išskirtos keturios pagrindinės nuostatų grupės, kurios, mūsų manymu, skiria tradicinį (iki Martinsono laikų) ir dabartinį nusikaltimų prevencijos raidos

etapus ir kurios geriausiai gali parodyti, kiek esame susaistę tradicinio požiūrio į nusikaltimų prevencijos veiksmingumo užtikrinimą: nuostatos dėl atskirų prevencijos priemonių veiksmingumo; nuostatos dėl nusikaltimų prevencijos priemonių (projektų) veiksmingumo „garantų“; nuostatos dėl mokslo vaidmens planuojant ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos priemones; nuostatos dėl prevencinės veiklos profesionalizavimo.

Bendra išvada, kurią leidžia daryti atliktas tyrimas, ta, kad esame dar toli nuo įrodymais pagrįstos nusikaltimų prevencijos standartų. Projekto rengėjai praktiškai nesiima jokių šiuolaikinio mokslo teikiamų priemonių projektų veiksmingumui užtikrinti. Lėtą nusikaltimų prevencijos mūsų šalyje pažangą prevencijos projektų rengėjai linkę sieti su finansiniais, organizaciniais sunkumais, teigdami, kad lėšų stoka, ekonominės šalies problemos – tai objektyvios, nuo mūsų valios nepriklausančios priežastys, kurios nusikaltimų prevencijos neleidžia pakelti į naują, aukštesnę, metodinį lygį. Tačiau, tyrimo duomenys rodo, kad svarbiausias tolesnės plėtotės stabdys – subjektyvūs veiksniai – prevencijos projektų rengėjų išsienėję, dabartinį mokslo ir praktikos lygį neatitinkantys, požiūriai ir tradicijos. Taip pat trūksta specialaus pasirengimo prevencijos srityje. Dėl to rengiant ir vykdant prevencijos projektus jie susiduria su daugybe metodinių sunkumų, nerealizuoja daugybę šiuolaikinių prevencijos veiksmingumo padidinimo galimybių.